

D66 garantie voor progressief beleid

'De vernietiging van de machtspositie van de christen-democraten', dat is volgens Peter van der Heiden (De Gelderlander, 1 mei) één van de redenen waarom D66 in 1966 werd opgericht. Om hem uit een droom te helpen: dit is niet juist. D66 is zeker niet opgericht om de machtspositie van het CDA (dat toen nog niet eens bestond) te 'vernietigen'.

Wat wel klopt is dat D66 wars is van de vanzelfsprekendheid van de macht en dat die grondhouding aanleiding vormde voor de oprichting van D66. De christen-democraten kregen lange tijd continu de macht als vanzelfsprekend aangereikt. Dit werd doorbroken met de totstandkoming van het paarse kabinet in 1994. Maar dat wil niet zeggen dat het CDA nooit meer in de regering zou mogen zitten of dat D66 nooit meer met het CDA zou kunnen regeren.

Van der Heiden is van mening dat de verkiezingsuitslag van januari maar één kant opwees: een coalitie van CDA en PvdA. Was het maar waar dat verkiezingsuitslagen zo eenduidig uit te leggen zijn. Kiezers die op CDA en PvdA hebben gestemd, hebben zich ook niet uitgesproken voor een 'rooms-rode' samenwerking. Ze stemden op de ideeën van de partij van hun keuze of op de uitstraling van de lijsttrekker. Zij maakten niet een keuze uit diverse regeringscoalities. Sterker nog, als rooms-rood de keuze was geweest, moeten zich nu behoorlijk wat kiezers bekocht voelen. Maar de keuze die het CDA voorstond, was een samenwerking met de VVD. Kiezers die op D66 gestemd hebben, deden dit ook vast niet vanuit de gedachte dat dit een CDA/PvdA-kabinet mogelijk maakte. Hetzelfde geldt ongetwijfeld ook voor de kiezers van VVD, GroenLinks, SP of de SGP. Dat er nu een coalitie lijkt te komen van CDA, VVD en D66 gaat dan ook niet, zoals Van der Heiden beweert, 'lijnrecht tegen de uitspraak van de kiezer in'. Er is geen eenduidige uitspraak van de kiezer. Iedere coalitie die een meerderheid in de Tweede Kamer heeft, is gebaseerd op de steun van een meerderheid van het electoraat.

Wat wel geconcludeerd mag worden uit de afgelopen verkiezingen is dat wijziging van het kiesstelsel hoogst belangrijk is. Kiezers hebben geen enkele invloed op de samenstelling van de regering. Deze komt pas ná de verkiezingen tot stand middels onderhandelingen tussen partijen. De verkiezingsuitslag biedt vaak meerdere mogelijkheden om een nieuwe regering te vormen, waardoor de samenstelling van het nieuwe kabinet niet altijd een vertaling hoeft te zijn van de verkiezingsuitslag. D66 pleit daarom voor een nieuw stelsel, waarin partijen voorafgaand aan de verkiezingen duidelijk maken met wie ze willen regeren. Een beoogd minister-president dient zich met een programma en een beoogd kabinet aan de kiezers te presenteren. De kiezer krijgt daarmee een rechtstreekse stem in de macht. Daarnaast dient hij een stem te hebben in de controle van de macht: de Tweede Kamer.

Dat D66 bij deelname aan een nieuw kabinet met CDA en VVD opnieuw zetels zal verliezen, zoals Van der Heiden suggereert, is een stelling die niet kan worden onderbouwd. De situatie is geheel anders dan bij eerdere kabinetsdeelnames. In eerdere kabinetten zat D66 ingeklemd tussen twee andere partijen. In de kabinetten Den Uyl en Van Agt tussen het CDA en de PvdA, in de paarse kabinetten tussen PvdA en VVD. Doordat compromissen tussen de twee coalitiepartners op de flanken vaak dicht in de buurt kwamen van het D66-standpunt, was juist dat standpunt vaak onvoldoende zichtbaar. In een CDA-VVD-D66-coalitie staat D66 links van zowel CDA als VVD, een positie die D66 meer gelegenheid biedt om zich te onderscheiden. Een ander verschil met voorgaande keren is dat D66 altijd samen met de PvdA heeft geregeerd. Nu de PvdA bij de coalitievorming buitenspel staat, haalt PvdA-leider Wouter Bos wellicht uit frustratie hard uit naar D66 door te zeggen dat de PvdA 'een progressieve partner kwijt raakt'. Het tegendeel is waar: D66 is de enige garantie voor een progressief regeringsbeleid in de komende jaren.

Van der Heiden heeft gelijk als hij zegt dat D66 vorige jaar stevig oppositie heeft gevoerd tegen het beleid van het eerste kabinet-Balkenende. De Democraten presenteerden de eerste oppositieverklaring uit de Nederlandse parlementaire geschiedenis waarin zij 'het ouderwetse gezinsdenken', het 'repressieve vreemdelingenbeleid', het 'armoedige milieubeleid' en het 'overspannen geloof in de markt' van het kabinet hekelden. Als CDA en VVD nu met D66 willen gaan regeren, zal het regeerakkoord dat vorig jaar door CDA, VVD en LPF is gesloten dus op een fors aantal punten moeten worden herzien. D66 tekent niet zomaar even rechtsonder op het stippellijntje. Boris Dittrich heeft al duidelijk gemaakt wat de voorwaarden zijn, wil D66 aan een regering met CDA

en VVD deelnemen. De belangrijkste hiervan zijn investeringen in onderwijs en kenniseconomie, meer aandacht voor het milieu en democratische vernieuwingen. Als derde coalitiepartij zal D66 echter volledig medeverantwoordelijk zijn voor het beleid van het nieuwe kabinet. Daarom zal niet alleen op deze punten, maar ook op andere onderwerpen waar CDA en VVD wellicht andere ideeën over hebben, aan de wensen van D66 tegemoet gekomen moeten worden. Deze tekenen van de daadwerkelijke invloed van D66 op het komende regeerakkoord zijn duidelijk te zien in de tussenrapportage van de informateurs.

Alexander Pechtold is landelijk voorzitter van D66 en tevens D66-wethouder te Leiden

Menno van der Land is politicoloog en auteur van het op 15 mei te verschijnen Tussen ideaal en illusie de geschiedenis van D66, 1966-2003